

İLHAMIN EMOSİONAL ÜLVİYYƏTİ

ƏKBƏR ƏLİOĞLU ƏLİYEV
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Nəzəri ədəbiyyatlarda poemanın məzmun, struktur - bədii forma baxımından müxtəlif yönərdən seçiyələndirilməsi yeni hadisə deyil. Bu seçiyələr eyni zamanda bədii nəsrin də kompozisiya sistemində, bədii ifadə vasitələrinin ümumi ruhunda oturaqlaşmışdır. Bu baxımdan lirik-psixoloji, lirik romantik, lirik dramatik ovqatlı nəsr və nəzmlə yazılmış bədii nümunələr yetərləndirir və həmin nümunələr əsasında zəngin tədqiqat əsərləri yazılmışdır. Bu ovqatların birinin, yaxud bir neçəsinin ümumi ruhunda cəmləşdiyi həm dramatik, həm epik, həm də lirik əsərlər ədəbiyyatımızda daha çox 60-lar nəslinin yaradıcılığında izlənilmişdir. Amma bu nəsiləndən öncə ədəbiyyatımızdakı əsərlərin bədii dil sistemində, hadisələrin təsir olunma cəhətlərində də bunlar oturaqlaşmışdır. Məsələn, Ənvər Məmmədخانlı irsi əsasən lirik-romantik üslubu üzərində dayaqlanmış, İlyas Əfəndiyev nəsr və dramaturgiyası isə bunların hər üçünü özündə ehtiva etmişdir. Atalar və oğullar üzvləşməsi bu günkü yeni nəslin yaradıcılığına öz möhürünü vuraraq bu sahədəki ənənə və novatorluğu fərqi üslublar hesabına zənginləşdirməkdədir. Bu nöqtəyi-nəzərdən ədəbiyyatın inkişafına istiqamət verə bilən, orijinal üslubu ilə öz imzasını ümumən ədəbi mühitdə tanınan bir sıra yazarlarımız vardır. Onlar barmaqla sayılısıdır. Bu yazarlar AYW-nin üzvü olanların yüzdən biri olar, ya olmaya, tarixə onların beşdən birini yaşada, ya yaşatmaya. Əlahəzrət həqiqət isə bizim dəyərləndirməmizdə belədir; Bu gün barmaqla sayılısı yazarların, şairlərin səfəndə dayananlardan biri də Əli Rza Xələfidir. İlk öncə onun haqqında yarlıqlarla danışmaq istəmirəm, haqqında yazılanlar həddən artıq çoxdur, təkə anadan olmasının 60 illiyi münasibətilə haqqında yazılmış I, II, III cildliklər yetərlidir ki, onun Azərbaycan ədəbi mühitində kimliyi, mövqeyi barədə zəngin məlumat bankının zənginliyi və dərinliyi açıqlamasın.

Əli Rza Xələfi indiyədək 64-65 kitab ərsəyə gətirib. Təkə poemalarının sayı 20-ni öte, ya ötməyə... Söhbət kəmiyyətdən yox, keyfiyyətdən gedərsə, əminliklə deyə bilərəm ki, həmin poemalar, şeirləri bədii dil və ifadə baxımından, məzmun və ideya - bədii sənətkarlıq cəhətdən xüsusi mükəmməllik, poetik vüsət və gözəlliklə mayalamışdır. Bu işdə Əli Rzanın sağ əli onun fitri istedadı, ilhamlı qəlbi və tükənməz zəhmətidir.

Ə.Xələfinin "Xəzanda yaz gülləri" xatirə poeması onun hələ ki, son kitabıdır. Sənədə kükrəyən nəğmələr bitən deyil. Bu poemanın ümumi məzmunu mənə doğmadır, çünki burada öz obrazımı da görürəm. Çalışacaq ki, poema haqqındakı düşüncələrimizi ədəbi-tənqidi ovqat üzərində kökləyək, çünki əsərin

bədii mükəmməlliyi buna alnıaçılıqla zəmanət verir. Bu mükəmməllik onunla təyinlənməlidir ki, poemanın ruhu lirik-psixoloji, lirik romantik və lirik dramatik ovqatların qarışması üzərində dayaqlanmış, onun emosional təsir gücünün artımlığını təmin etmişdir.

Mənəviyyat patriarxlığı əmələ, şəxsiyyətə dünyəvilik estetikasına adı əbədiləşdirənlərə, eyni zamanda hakimi mütləq anlamını, hakimiyyət despotizmini siyasi fahişəliklə pərdələyib özünü mərhəmət və adilliyin epistrinə yüksəldənlərə ünvanlamaq, fikrimcə, yetərli olardı. Bu tərifi özüm uydurmuşam, səhvdimi, düzdümü, - deyə bilmərəm. Ancaq əsaslandığım iki söykəyim var. Birincisi, "Mənəviyyat patriarxı" adlandırdığım hekayəmin qəhrəmanlığına Əli Rzanı seçməyimdən ibarətdir. Zənn edirəm ki, bu yarlıq bütün Əli Rza sevdələr məmnunluqla bağrına basar, ona görə ki, o bu səlahiyyəti ədəbi irsi, yaradıcılıq fəaliyyətinin özəmi və təsir arealıyla qazanıb. Və əlamətdardır ki, bu təsir gücü bizim hər birimizi "heyret, ey büt..." sədasının ləpələri üzərində kökləyir və yaxşılar olsun ki, hər birimizin könül məmləkətini fəth etsə də, bu məmləkətlərə zalımlıq etmir, fikir və düşüncələrimizə qanad taxır, ülvyyəti, səmimiyyət, paklıq, halallıq, zəhmətsevərlik məkanına istiqamətləndirir, ədəbi onalığın səriştəli bənzərsizliyi ilə ədəbi prosesə istiqamətverici impulslar ötürür ki, bu da hər yazara nəsihət olur. İkincisi isə, Q.Q.Markesin eyniadlı romanından doğan aparıcı qayədir ki, biz bunu çağdaş dünyamızda elitar hakim dövlət başçılarının da dövlət idarəetmə, hakimiyyəti əldə saxlama üsullarında, siyasi gəzişmələrində asanlıqla müşahidə edirik. Elə dünya dövlətlərinin, xüsusilə otuz ildən artıq bir dövr ərzində ABŞ-ın, Fransanın, Rusiyanın və onların təsir arealında gizlənen digər dövlətlərin Qarabağ olaylarına münasibətdə hakimi zorluluq niyyətləri məhz qeyd olunan siyasi fahişəliklər üzərində dirəklənib. Bu belədir, bununla işimiz yoxdur, bu, başlıca olaraq siyasət sərhətlərinə məxsus məsələdir.

Bizim məqsədi hədəfimiz isə Əli Rza patriarxlığındakı ülvyyətin böyüklüyü, incəliyi və səmimiyyətidir. Bu o ülvyyətdir ki, daxil olduğu könüllər məmləkətinə haqq, ədalət, fərəh, ictimaiyyət, öyünc, fikir dərinliyi, düşüncə sərinliyi, bədii zövqün intibah çağlayışı kimi daxil olub sülh göyərçinlərinin qalib gücünü qaranıq dimdiklərdə vətən sərhədləri boyunca gəzdirir. Bu gəzişmə, bu qanadlı, ilhamlı uçuş öz ruhunu mifik-genetik kodlardan, xalq yaradıcılığı və ədəbi şəxsiyyətlərimizin irsindən, vətən sevgisindən, böyük türkçülük, Turanlıq amaldan və nəhayət, həsrət körpüsü - Xudafəridən isti, hərarətli ana qucağına qayıdaraq Cəbrayıl torpağının yovşan ətrindən şirə çəkib, qidalanıb. Ulv tanrının Əli Rzaya bəxş etdiyi fitri qabiliyyəti də buraya yönləndirsək, gözümüz önündə Danko ürəkli, böyük amalçı bir vətən oğlunun əbədiyyət üfqlərində boy göstərən qranitdən tökülmüş monumental abidəsinin canlı yaşantısı ucalacaq, necə ki, bu ucalığı özü də görür və təmkinlə, sadəlik və tovazəkərliklə sinirir, içində isə bu əzəmətli ucalığın yamacına söykənərək dincəlməkdən zövq alır.

Ə.Xələfinin dünyəvilik estetikasına pəncərə açan patriarxlığı öz mənbəyini, ilkin törəni haradan götürür? Əgər bu patriarxlığı dövlətçilik nöqtəyindən nəzərdən dəyərləndirmək lazım gəlsə, onun başlanğıcını türk dünyasının ilkinliyində axtarmaq lazım gəlir. Elə "Dədə Qorqud" dastanında daxili çəkişmələr, dış müharibələr fonunda dövlətçilik nöqtəyindən nəzərdən hansı ilkinlik dururdu? Təbii ki, söz bütövlüyü, sədaqət, mordanəlik, igidlik, kişilik. Dastanda oğuz bəylərinin haqqı, mordanəliyi, sədaqəti xanlar xanı tərəfindən ədalətə dəyərləndirilmədiyindən üzə ağ olmaya-daxili çəkişmələrə rəvac verdi. Söz bütövlüyü, mordanəlik, birgəlik və qəhrəmanlıq ovqatı isə dövlətçiliyin bel sütunu hesab olunur və bu ümumi düşmənlərə qarşı dövlətçiliyin

birgə qorunmasını oğuz ellərinin mifik başlanğıcının, ilkinliyinin mənlək şüurunda kök salması kimi başa düşülməlidir. Mifik - genetik ilkinliyin mənəvi-oxlaqı dəyərlərin dövlətçilik aspektində mərkəzləşməsi türk xalqlarının ən qədim dövrlərdə belə ciddi və bəşəri dövlətçilik qanunlarının varlığında xəbər verir. Əli Rza Xələfinin də poetik dünyasından bax bu mifogenetik və psixoloji kodun, ilkinliyin təmiz, arı, mordanə ruhu axıb keçməkdədir.

İlkinlikdən dikəlmək, bu öylməz kökdən rişələnmək şəxələnmək və bunu milli mental varlığın göstəricisi kimi öz ruhuna ötürmək və yaradıcılığında elan etmək, vətəninə, xalqına, milli-mənəvi dəyərlərinə qiymət vermək hər bir yazar üçün fəxrət hissi, mənəvi borc duyğusudur. Bu borcun kiçik bir detali isə belədir: budur Əli Rza Xələfinin nəvələrinə verdiyi adlar serialına baxmaq ən böyük bir faktır, - Amur, Aral, Aray, Amin, Alur, Alsu və Acay (Qardaş, davamlı olsun - Ə.Ə). Burada əsas məsələ ondan ibarətdir ki, baxaq görək bunları öz içində necə yaşadırsan, hansı bədii-estetik, mental genetik kodlar üzərində köklənsən, seçimlik qazanmaq üçün fərqi üslubun hansı bədiiyyət çalarlarıyla mənə və forma dərinliyi və zənginliyinə rəvac verirsen. Şairin dünyəvi patriarxlığı və eləcə də ilkinliyə bağlılığı genetik qan-gen yaddaşından qalmaqdadır. Onun ruhu buna görə təlatümlü, barlı-bəhərlidir.

Elə haqqında yazanların əksəriyyəti öz yazılarında onun yaradıcılıq kredosuna, mənəvi dünyasına xas olan bu iki cəhəti xüsusi olaraq qabartmışlar. Elə "Xəzanda yaz gülləri"ndə də bu notların qarışması, görünməsi təbii bir qanunauyğunluqla səsleşir, öz təmiz nəfəsi, ruhi qidasıyla düşüncələrimizi mayalayır, təsir gücünə görə digər poemalarının qazandığı dəyəri təkrarlayır, öz patriarxlığı ilə bizə qeyd etdiyimiz kimi "heyret, ey büt!" nidasını yaşadır. Poemaya verilmiş ad da mətnaltı düşüncə moduluna görə digər poemalarının qazandığı dəyəri təkrarlayır və bizi ilkinliyə - ülvyyəti bağçasına, duruluq xoşçasına dəvət edir. Əli Rza şeiriyyətinin gözəlliyi, təsir arealının genişliyi digər kanonlarla da səsleşir və bu barədə yazılmış məqalə və esselərdə geniş danışılmışdır. Həmin kanonlar əslində "Xəzanda yaz gülləri"ndə də aid edilməlidir. Digər poemalarında müşahidə olunan ruh oyanışı, deyim bənzərsizliyi, ovqat təzəliyi, fikrin metaforik təbiəti, ictimai, sosio-mədəni və fəlsəfi mahiyyəti baxımından özünəməxsus fikir yeniliyi və çəkisi, deyim ovqatı və s. eyni səviyyədə "Xəzanda yaz gülləri" poemasında da xüsusi bir ovqat, hissiyyət və əlvanlıqla oturaqlaşmışdır.

Düşünəndə ki, kim kim haqqında yazır, məsuliyyət hissini təsiri altında bilmirsən haradan başlayasan, necə yazasan, harada qurtarasan. Əli Rzanın yaradıcılıq enerjisinin tükənməzliyi, ədəbi-elmi və publisistik fəaliyyətinin zənginliyi, qeyri-adi istedad sahibliyi özündə adam əz qalır özünü itirə, çəşbaş qala. Fikirləşəndə ki, təkə onun "Kredo"su gələcəyin "Molla Nəsrəddin"i mısallı tədqiqatlarla cəlb olunacaq, ədəbi irsi fundamental araşdırmalar mövzusu olacaq. Təkə bir fakt... Haqqında "Kredo"da, digər mətbuat səhifələrində nə qədər yazılar çap olunub... deyə bilmərəm, amma 60 illik yubileyi münasibəti ilə haqqında çap olunmuş kitabların ümumi həcmi 1270 səhifədən çoxdur. Özü isə təkə 120 səhifəlik bir poema haqqında 600 səhifəlik sərh yazıb çap etdirib. Kitablarının sayı 70-ə yaxınlaşır. Və poeziyasındakı, bədii nəsrindəki poetik düşüncənin təmizliyi, aliliyi, metaforik təbiətinin zənginliyi, dərinliyi, axar-baxarlılığı. Təəccübdəyəm ki, təkə öz payına onun haqqında 7-8 məqaləni necə yazmışam. Özü də həmişə mənə deyir ki, ayə, Allahsız, şeiri boşla, qalan nə yazırsan yaz, ən yaxşı yazarlardansan. Qalmışam məəttəl. Qerəz söhbət "Xəzanda yaz gülləri"ndən gedir. Ucun alıb ucuzluğa getməyəm.

İLHAMIN EMOSIONAL ÜLVİYYƏTİ

Əvvəli 8-ci səhifədə

Elə kitaba verilən addan başlayaq. Artıq Əli Rza və yaşdırları 70-nin içindədirlər. Bu yaş ömrün xəzani kimi qəbul etmək olar. Hələ qarşıda bizi ömrün qış günləri də gözləyir. Bəs belədə xəzanda yaz güllərinin nə işi var? Var, özü də çox var. Bəs 48 ildən sonra ömrün qocalığı ilə gəncliyinin görüşü? - bu görüş yaz gülləri kimi açılmalıdı da. Açıldı da. Fəqət biz də qeyri-adi hissiyyatlar dalğasında özümüzü itirib çəşmliq içinde qaldıq da: "gənc qocalar bir-birini tanımadılar, dörd il bir qrupda oxusalar belə". Bu mənada poemaya verilən ad əsl şairanədir, fəlsəfi məzmun daşıyır, ictimai siyasi və tarixi mahiyyət kəsb edir: keçmiş tələbələr bu günün qocaları 28 May istiqlal günü görüş təyin edirlər, dövlət himnini oxuyurlar, şeirlər səsləndirirlər.

Bu görüşün təşkilatçılarna hamı minnətdarlığını bildirir. Beləcə filoloq dostlar 4 saat ərzində 48 ilin ilq, təmiz, xoş, gülməli günlərini, illərini yaşadırlar. Əli Rza ola, belə bir görüşdən havalanmaya... Nəticəsi də bax belə... Bu mənada kitabın redaktoru və ön sözcü, rəyçisi, məsləhətçiləri də xüsusi bir həssaslıqla seçilmişlər. Balaxanım qrupumuzun anası, hamısı və hamının sevimli bacısı. İsmayıl görüşün təşkilatçı şahı, mən bəndəsi isə Əli Rzayla, Balaxanımın qrup yoldaşı olmaqla böyük qardaşları. Şəddat müəllim isə respublika əhəmiyyətli nəşir və Əli Rzanın yaxın dostu.

Xatirə poemada şairin yaradıcılıq onalqlarına, poetik söz seçimi, fikir deyimi ustalığına xas nələr varsa və indiyədək bədi mətnlərdə şərhçilər tərəfindən necə mənalandırılıblarsa, demək olar ki, onların hamısı poemanın damarlarına sızıb, təbii ki, yeni izafətlər, bədii lövhələr, söz seçimi yenilikləri əsərin ümumi ruhunda oturaqlaşmaq şərtilə. Bu məsələyə bir qədər ətraflı qayıdacağıq.

Poema özünün məzmun bütövlüyünün mənəbəyini "Sözümün önü sözüm" çəşməsindən götürüb. Burada Ə.R.Xələfliyə xas söz ümmanına müraciət sərgilənir. Başlanğıcdakı "soruş" ünvanlı könlü dünyasına müraciətli nida əsərə klassik dastançılığın "ustadnaməsi" misalındadır.

Aşiq şeirinin eyni adlı poetik formasına xas dünyəvilik, zamanların sınağından çıxmış xitablar "soruş" istiqamətli "adil fərmandan soruş", "cahandan soruş", "Süleymandan soruş", "Qərib Mehmandan soruş", "zoru meydandan soruş", "sözü üryandan soruş" və s. ünvanlı möhürbəndlər bir tam halında ictimai aləmin, dövrün, zamanın proyeksiyalardır, koleydeskopik əksidir. Elə başlanğıc misalında olan bu əksolunma, deyim gözəlliyi, səs-söz çəkərliyi, məzmun dəqiqliyi, nəhayət, ən əsası bədii çəkisi etibarilə oxucunu öz aləminə aparır və o bu aləmdə daha cazibəli nələrinsə varlığının intizarıyla sonrakı vərəqlərə adlamağa can atır. Və "Sədidən hikmət dərsi" bölümü ilə üz-üzə, göz-gözə dayanır.

Burada cavan şair Hikmət Məlikzadənin şeirindən təsirlənən şair yaşadığı ovqata uyğun Sədi ilə bağlı olan bir əhvalatı söyləyir. Və bu əhvalat da ona sanki ibrət dərsi verir, təpər götürür, boş durmaq olmaz, havalanmaq, yazmaq lazımdır. Və yazır, görəlim necə yazır:

"Çəkil gözlərimdən", - yuxuma dedim,
Yapışb qələmdən ayağa qalxdım.
Qəmi şişə çəkdim, kədəri yedim,
Sözümə güvənib dayağa qalxdım.

Cahana bir Sədi yenə gəlsə bəs,
Əbədi "Gülüstan", "Büstan" yaradar?
Deyin ki, Nizami demirdi əbəs,
Böyük eşqin gücü dastan yaradar.

Mən də öz dostumdan ayrıldım burda,
Sözündən bir hikmət payı götürdüm.
Təzə əsər üçün sıyrıldım burda,
Ruhumdan harayı, hayı götürdüm.
Mənim əsərimdən, yazımdan keçsin,
Qönçədən güllərə keçən fəsilər.
Bir tanrı meyidir, sözümdən içsin,

Nəsillər dalınca gələn nəsillər.

Nümunə öz mükəmməlliyi, poetik düşüncənin dərinliyi, təkmlil söz axarlığı baxımından poeziyanın klassik uralığı misalındadır, elə bil ulu babamız Nizaminin nurlu, mirvari inciləri XII əsrdən atlanıb Əli Rza qələminə düşüb. Əli Rza da bu müdrik düşüncələr bulğından içdiyi zəm-zəmə yeni boyalar biçərkən hələ gənclik illərindən götürdüyü mirvarilərin ünvanını göstərir: "Gəldim ustad aramağa Gəncədən Gəncəyə sarı". Şeirdə "sarı" qoşması rəngarəng biçimli mənə çalarlarında özü də "gəraylı" üstündə təqdim olunmaqla şeirə çəkərlik və oynaqlıq bəxş etmişdir.

Qeyd edək ki, bu cür poetik forma gəzişməsi Əli Rza poeziyası üçün əlamətdar olmaqla həmişə məzmun və formaya əlavə dəyər qazandırmışdır. Və beləliklə, xatirə poema - "Xəzanda yaz gülləri" gənc Əli Rzanın ali məktəbə qəbul imtahanları aktıyla başlayır, imtahan götürən Mirzə Cavad (o zaman eşitmişdik ki, bu adam Füzulinin "Leyli və Məcnun"unu başdan-başa əzbər bilir), Adilə Hacıyeva, Həbibulla və Həyatızadə, həmçinin, orta məktəb müəllimləri Bahadır Mehdiyev, Oruc müəllim, İslam müəllim, ustad Qabil Hacıyev, məktəb yoldaşları hörmət və ehtiramla yad olunur, onlardan aldığı elmi sərəvətlərə, həyatı təcrübələrə görə minnətdarlıq borcunu dilə gətirməklə başlayır:

Əziz doğma insanlar... bu da mənim son borcum,
Yaddaşımda sarsılmaz hasarım, qalam, burcum.

Sizdən aldığım gücü söz ələdim yazımda,
Sizinlə yol gəlmişəm yazımda, payızımda.

Əlvida ilk gəncliyim...soyuğundan, istindən,
Sanıram ki, keçmişəm Xudafərin üstündən.

Şairin poetik təsərrüfatında ən çox təkrarlanan söz, bəlkə də, Xudafəridir. Bu söz Əli Rza adının böyüklüyü, vətənciliyi və tarixi keçmişini deməkdir. Onun söz dünyasında bu söz bütöv Azərbaycanın - üreyinin şah klanlarını birləşdirən vasitədir. Əlavə olaraq bildirik ki, beyt-beyt qafiyə sistemi də şair üçün poetik forma, gözəlliyinin, mükəmməlliyinin klassik nümunəsi misalındadır. O, bir sıra poemalarını bu formada - məsnəvi üzərində kökləyərək poeziyasına əzəmət toxumu səpmiş, ağır, ləngərli, bəlağətli və hakimanə fikir axarları bəxş etmişdir. Bir halda ki, yenə də əsas mətləbdən sapındıq, onda şairin söz dünyasına xas olan iki cəhəti də elə buradaca vurğulayaq.

O, ümumişlək sözlər cərgəsinə qatılmayan, bəzən lap mikro mühitdə işləyən söz və ifadələri şeirə gətirərək söz xəzinəmizin imkan genişliyinin sərgilənməsinə rəvac vermişdir. Bu, müasir ədəbi prosesimizdə çox az halda müşahidə olunan hadisədir. Bu mənada onun bədii dilinin leksik say tutumu olduqca zəngindir. Bir söz, yaxud izafət şairin

qələmində nə qədər forma və məzmun çalarına yönləndirirlər, yoğrular və çoxcəhətli deyim şəklində şeir təsərrüfatına, bu təsərrüfatın bədii ləyaqətinə zənginlik və uralıq gətirir?! Sözümüzün canı odur ki, onun son peomasında da bu səciyyəvi əlamət qədərincə görünməkdədir.

Şairin uşaqlıq illərinin "əlvida"sı "salam"la tamamlanır. Bu salam kimsəyə qəribə görünməməlidir, əksinə, "əlvida"ya "salam" kimi gözlənilməzdir, qeyri-adi, başlıcası odur ki, məntiqi cəhətdən əsaslı görünür. Belə ki, poeziya aləmində, eləcə də xalq arasında belə bir fikir dilə gətirilir; karvanını çəkiş gedənlər, yəni dünyadan köç əzəfəsində olanlar vida olaraq "bizdən sonra qalanlara salam olsun" - söyləyirlər. Buna görə də şairin öz uşaqlığı ilə "salam"la vidalaşması bu antonimiyə dialektik birlik, dirilik gətirmişdir:

Bulaq günüm, çay ömrüm... ilk körpüdən keçirəm,
Əlvida uşaqlığım... gəncliyin taxtı, salam.

Qocaların həsrəti, uşaqların istəyi,
Ömrümün çiçək vaxtı, qızılğul vaxtı, salam.

Bulaq, çay, çiçək, qızılğul... Təkcə bu sözlər Azərbaycan poeziyasında neçə dəfə bədii təyin, təyin olunan qismində metafərik təbiətdə işlənməmişdir. Bu sayı kimsə deyə bilməz, amma mən deyə bilərəm ki, "bulaq günüm", "çay ömrüm", "ömrümün çiçək vaxtı", "qızılğul vaxtı", "gəncliyin taxtı" izafətləri qulağımda tə-təzə "gül" kimi sədalanır, həssas, zərif, ülvəyyət soraqlı bu deyimlər nə qədər emosional təsir gücünə malikdirlər. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi bu cür "güllər" elə şairin şeiriyyəti dünyasının çiçəyidir, qızılğuldur, az qala bənzeri olmayan bəzəyidir.

Burada bir qeydi diqqətə çəkməliyəm. Xələfli "Salam" rədifli şeirin birinci bəndini iki variantda yazmışdı. Mən hər iki variantı mənəndə işlətməyin tərəfdarıyam. Və müəllif mənə eşitdi.

"Əlvida" və "salam"dən sonra əsərin aparıcı onurğa sütunu - tələbəlik illərinin unudulmayan detalları, ağrı-acıları, sevincli çağları, mübarizə yolları sralanır, sonra öz yerini qrup yoldaşlarının təqdim olunmasından ibarət poetik əsərlərə tərk edir. Əsərin böyük bir hissəsi məhz bu xatirə əsərlər üzərində məkənlaşıb. Qeyd edək ki, əsərin xatirə poema kimi düşünüldüyü mətnə özünü tam şəkildə doğrultmuşdur. Bu elə ilk səhifələrdə, xüsusən, "Unudulmayan bir acı" parçasında tam şəkildə təsdiqini tapır. Ümumiyyətlə, əsər öz tamlığı, bütövlüyünü məhz ayrı-ayrı başlıqlar altında verilmiş poetik mətnlərdə, qrup yoldaşlarının düşüncələr əsasında qurulmuş anılmasında bərpa edib. Bütöv bir qrupun şeiriyyət aləmində anılmasının özü isə yeni hadisədir.

Bu bölümə iki xatirə özünə yer alıb; dekan müavini Quşdan Bağirov, Dədə Təhmasib və şifahi xalq ədəbiyyatı kursundan seminar apararı Tağı Xalşaybı anılıb. Burada müsbət mənada komik bir situasiya, dramatik, eləcə də, inadlı müəllim - tələbə polemikası xüsusi bir ibrətvericiliklə, mütəəssirədiliklə təqdim olunub. İlk xatirəni - bu hadisəni istərdik ki, Əli Rzanın özü nəql etsin:

Quşdan müəllim gəldi, oxudu adımızı,
Hərdən bir zarafata toxudu adımızı.

Siyahıda birinci mənim adım çəkildi,
Elə bildim göy uçdu, yerin bağı söküldü.

Zal oğlu deyiləndə baxdı mənə xoş üzlə,
Qələmində əvəzləndi zülmət gecə gündüzlə.

"Hansı Zaldr" - soruşdu, Rüstəm Zal olarsan,
Bura cəng yeri deyil, sən qalmaql olarsan.

Mənə baxdı güllüslü, təbəssümlü çöhrələr,
Gözlərimdə böyüdü uşaq-uşaq pöhrələr.

Müəllim məharəti, pedaqoq ustalığı,
Sözsüz də danışırdı təkmini, astalığı.

(Davamı var)